

अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अन्तर्राष्ट्रिय दिवसको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको २९ औं अन्तर्राष्ट्रिय दिवस ३ डिसेम्बर २०२०
र लैंगिकमैत्री अभियानको आवश्यकता,

"कोभिड १९ पश्चातको उत्कृष्ट पुनरागमनको सुनिश्चितता :

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पहुँच र दिगो बिकासको लागि हामी सबैको प्रतिबद्धता "

दिवसको पृष्ठभूमि

अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकारका सवालमा विश्वव्यापी वहसको शुरुवात सन् १९८१ लाई संयुक्त राष्ट्रसंघले अन्तर्राष्ट्रिय अपाङ्गता वर्ष घोषणा गरे लगत्तै अगाडी वढेको पाइन्छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारका लागि विश्वव्यापी रूपमा कार्यहरू गर्न सन १९८२ मा अपाङ्गता सम्बन्धि १० वर्षे विश्व कार्य योजना पारित गरिसकेपछि सदस्य राष्ट्रहरूलाई अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई पनि अन्य नागरिक सरह समावेश गर्न उत्प्रेरित गर्न १९८३ देखि १९९२ को अवधिलाई विश्व अपाङ्गता दशकको रूपमा समेत घोषणा गरियो । अन्तर्राष्ट्रिय अपाङ्गता दशकको अन्तिम वर्ष सन १९९२ मा राष्ट्र संघद्वारा डिसेम्बर ३ लाई विश्वभर अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको दिवसको रूपमा प्रत्येक वर्ष मनाउने निर्णय गर्दै सबै सदस्य राष्ट्रहरूलाई आवाहन गर्यो र सोही वर्ष देखि यो ३ डिसेम्बर का दिन विश्वभर मनाउने गरिन्छ । नेपालमा पनि सोही वर्ष देखि हरेक वर्ष अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अन्तर्राष्ट्रिय दिवस मनाउने गरिएको छ । हुन त नेपालको इतिहासलाई पल्टाएर हेर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सम्बन्धमा नेपालमा बिक्रम सम्बत २०२० साल देखि शिक्षा, स्वास्थ्य, पुनर्स्थापनाको क्षेत्रमा कामको थालनि भएको पाईन्छ । बिक्रम सम्बत २०३९ सालमा सरकारले अपाङ्गता सम्बन्धी नयाँ ऐन अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐन लागू गर्यो । यसैगरी बिक्रम संबत २०५१ सालमा अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण नियमावली र विशेष शिक्षा नीति लागू गरियो । ऐन र नीतिहरूको सुरूवात सँगै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, उपचार र पुनर्स्थापनामा केही लक्षित कार्यक्रमहरू पनि सरकारी तथा गैर सरकारी क्षेत्रबाट हुन थाले । तथापि अपाङ्गता भएका व्यक्ति प्रति हेरिने दृष्टीकोण र ब्यबहार भने दयामुखी र उपकार मा आधारित थिए । यसर्थ बिस्वव्यापी मानबअधिकारको माग भैरहेको अबस्था मा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सन्दर्भमा अधिकारमुखी अबधारणाको बिकाश हुदै आएको छ ।

अपाङ्गता सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूलाई हेर्दा पनि तथ्याङ्कहरूमा एक रुपता पाईदैन र सरकारले जनगणनाबाट ल्याएको तथ्याङ्क अन्तर्राष्ट्रिय तथ्याङ्कसँग तुलना योग्य छैन । उदाहरणको लागि २०५८ सालको जनगणनाले दिएको प्रतिवेदन अनुसार कुल जनसंख्याको ०।४७ प्रतिशत, २०६८ सालको जनगणनाको तथ्याङ्क अनुसार १।९४, प्रतिशत देखिएको छ । विश्व स्वास्थ्य संगठन र विश्व वैकले सन २०११ मा प्रकाशन गरेको प्रतिवेदन अनुसार विश्वको कुल जनसङ्ख्याको १० देखि १५ प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्ति रहेका र त्यसमा पनि अधिकांश ९३७६ ८० प्रतिशत० विकासोन्मुख र अल्पविकसित मुलुकहरूमा रहेको भनिएको छ । प्रत्येक १० वर्षमा हुने जनगणना आगामी वर्ष २०७८ सालमा गर्नका लागि तिव्र तयारि भैरहेको छ साथै हामी पनि अपाङ्गता महिला मैत्री जनगणना र आधिकारिक तथ्यांक का लागि पैरवीका कार्य ब्यापक रुपमा अगाडी लगिरहेको छ ।

अपाङ्गताको समग्र सवाल नै मानव अधिकारमैत्री र समावेशी हुन सकिरहेको छैन । अपाङ्गता भित्रको विविधताको संवोधन एकातिर चुनौति छ भने विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोभिड१९ कोरोना भाइरस महामारीको नकारात्मक प्रभावले अपाङ्गता भएका व्यक्तिको जीवन झनै कष्टकर वन्दै गएको छ । अपाङ्गता भित्र पनि महिलाको अवस्था झनै दयनिय वन्दै गएको छ । घरै भित्र विभेद त छदैछ भने समाज र राज्यले गर्ने विभेदकारी व्यवस्था अर्को बाधक बनेको छ । साथै लैंगिक विभेद र पितृसत्तात्मक सोच र मूल्य मान्यता व्याप्त हुदा अपाङ्गता भएका महिलाहरु घरेलु हिंसा, अपहेलना, विभिन्न खालका लांक्षना र अवसरवाट विमुख बनाइदा झनै सिमान्तकृत वन्न पुगेका छन् । त्यतिमात्र बौद्धिक अपाङ्गता, बहु अपाङ्गता, मनोसामाजिक अपाङ्गता लगायतका अरुको सहायतामा जीवन व्यतित गरिरहेका वालिका र महिलाहरु आफूलाई हिंसा विभेद भयो भन्न समेत सक्षम नहुने अवस्थामा दैनिक जसो वलात्कारका घटना बाहिर आइरहेका छन् तर अपाङ्गतामैत्री न्यायिक संरचना र सेवा नहुदा न्यायवाट पाउन सकिरहेका छैनन वरु परिवार समाजवाट तिरस्कृत भैरहेका छन् ।

हामी यतिवेला लैंगिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान पनि मनाइरहेका छौ तर पनि अपाङ्गता भएका महिलाका सवालमा अगुवा र सरकारको चासो नभएको देखदा कानुन एकातिर व्यवहार अर्कोतिर भएको र सवालले प्राथमिकता नपाएको महसुस गर्न बाध्य पारिरहेका छौं । अपाङ्गता भएका भएका महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, हिंसा र अन्याय विरुद्ध आफू पनि वोल्न सक्ने र घरै भित्र वाट अधिकार प्राप्त गर्न सक्ने बनाउने हाम्रो अभियानलाई सफल बनाउन सबैको साथ आवश्यक छ भने समावेशी अभियान र साझा सवालको रूपमा समग्र मानव अधिकार आन्दोलन र महिला अधिकार आन्दोलनको प्राथमिकतामा पारिनु आजको टडकारो आवश्यकता रहेको छ । अरु सरह सम्मानित जीवन व्यतित गर्न का लागि अपाङ्गतामैत्री भौतिक बाताबारण, समावेशी शिक्षा, सांकेतिक भाषामा सूचना र संचार, ब्रेल तथा अडियो सामग्री, बौद्धिक अपाङ्गता, अटिजम, मनोसामाजिक अपाङ्गता, सेरेबल पल्सी अपाङ्गताका लागि सहयोगी सेवा, स्पाइनल कर्ड इन्जुरी अत्याबस्यक स्वास्थ्य सामग्री, हेमोफेलिया अपाङ्गता का लागि फ्याक्टर तथा दैनिक आबस्यक औसधि तथा आबस्यक सहायक सामग्री को महत्व र उपलब्धताको बारेमा सबैमा सचेतना जागोस भन्ने शुभकामना ब्यक्त गर्दछु ।

**“महिलामैत्री जनगणना आजको आवश्यकता
न्यायमुखि कानुनी ढांचा र आधिकारिक तथ्यांकका लागि सबैको प्रतिबद्धता”**

टीका दाहाल

अध्यक्ष

नेपाल अपाङ्ग महिला संघ, कालोपुल , काठमाण्डौं ।

